

لباس حکمت بر تن مدیران

سید محمد نوروزیان امیری، دانش‌آموخته دکترای مدیریت آموزش

همین حالا که من و شما در حال مطالعه این فصلنامه هستیم، پژوهش‌گرانی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در حال ایده‌پردازی برای «مدیریت حکمت» هستند (مرجانی، ۱۳۹۶). راستی حکمت چه اهمیتی دارد که حکمت پژوهان حوزه‌های متعدد علمی از سراسر دنیا در جولای ۲۰۱۹ در تورنتوی کانادا گرد هم می‌آیند تا به تشریح معنایی حکمت پایان دهند و بر تعریف مشخصی از آن توافق کنند؟ آن‌ها می‌گویند ما به دنبال آن هستیم که در برابر نبود قطعیت و بحران‌های پیش رو از حکمت کمک بگیریم (گراسمن و همکاران، ۲۰۲۰). اینکه ماکسول (۲۰۱۳) گسل موجود در نظام‌های موجود و نابرابری‌های ناشی از ثروت و قدرت در سراسر جهان را منبعث از سامانه‌های علم و فناوری و صنایع مدرن منبعث از نگاه فلسفی می‌داند و حکمت را به نظام‌ها توصیه می‌کند، جای بسی تأمل است. بحران‌های پیش رو کیفیت مدرسه را نیز بحث‌برانگیز کرده‌اند تا جایی که دانش مدیریت مدرسه، در کنار مزیت‌های بی‌نظیرش، برای نظام آموزش و پرورش هنوز در بسیاری از جنبه‌ها جاهل و ناتوان است و مدیران همچنان در عرصه تدبیر و عمل مدرسه‌ای با گسل‌های مهمی مواجهند. به راستی چه باید کرد؟

کلیدواژه‌ها: لباس حکمت، حکمت، مدیران مدارس

سندروم روایت‌ها

به نظر نگارنده، کاربست صرف تئوری‌های مدیریت به مدرسه، بدون فهم غایت و چرایی شکل‌گیری آن، نتیجه‌ای جز اغتشاش نظری و عملی نخواهد داشت و مدیران مدرسه‌ها را در سطح تئوری متوقف خواهد کرد. در واقع، روایت‌های موجود مدیریت مدرسه شأنی نزولی برای خود دارد که باید به درستی درک شود تا تلفیقی صحیح از پرسش، پاسخ، درد و درمان شکل گیرد. توماس بری در این باره

می‌گوید: «مسئله، مسئله، مسئله روایت است و مسئله فعلی ما ناشی از آن است که روایت خوبی نداریم. روایت کهنه زمینه‌ساز بستری است که زندگی را معنادار خواهد کرد (رحمان سرشت، ۱۳۹۲). مدرسه امروز در درجه اول نیازمند توصیف و روایتی حکیمانه است. توصیف حکیمانه مدرسه با بهره‌گیری از روشی تأویلی و هدفمند، هم به موقعیت پدیدآیی نظریه‌های مدرسه‌ای، و هم به ذی‌نفعان این نظریه‌ها نظر دارد تا بتواند مفاهیم

مستقر در آن را به مصادیقی تازه تحویل کند. نه اینکه در کلیشه رایج تئوری‌ها بماند! این رویکرد به گونه‌ای همه‌جانبه‌نگر به دنبال فهم روح حاکم بر مدرسه است تا نیروهای موجود در آن را کشف و نیروهای پیشران آن را درک کند.

روش‌شناسی توصیف حکیمانه مدرسه

دغدغه نگارنده همواره این بوده تا به این پرسش پاسخ دهد که چگونه می‌توان با گذار از نگرش‌های دوگانه

جدول ۱: فهرست ارزیابی توصیف مدرسه

ردیف	خصوصیات نهاد	پرسش‌ها
۱	جوهره و اصل نهاد مدرسه	هویت و شکل خاص نهاد مدرسه من چگونه است؟
۲	اندازه و مقدار مدرسه (طول و عرض و عمق، تعداد)	اندازه و مقدار نهاد مدرسه من چقدر است؟
۳	چگونگی و کیفیت نهاد مدرسه (قابلیت‌ها یعنی آنچه می‌تواند باشد، خصوصیات ظاهری)	نهاد مدرسه من در ظاهر چگونه است؟ مدرسه من چه قابلیت‌هایی دارد؟
۴	اجزا و عناصر داخلی نهاد مدرسه	نهاد مدرسه من از چه اجزا و عناصری بهره می‌برد؟
۵	نسبت نهاد مدرسه با دیگر اشیا و موضوعات	موقعیت نهاد مدرسه من و جایگاه آن در هستی و در میان سامانه‌های دیگر چیست؟
۶	موقعیت زمانی مدرسه (گذشته، حال و آینده)	نهاد مدرسه من در گذشته، حال و آینده چگونه است؟
۷	موقعیت مکانی نهاد مدرسه	نهاد مدرسه من در چه مکان جغرافیایی قرار دارد؟
۸	کلان بودن یا خرد بودن نهاد مدرسه	آیا نهاد مدرسه من یک نهاد کلان و بنیادی است که سامانه‌های بسیار دیگری را تحت پوشش دارد یا یک نهاد خاص و در محدوده خود و تحت پوشش سامانه‌های دیگر است؟
۹	اثرپذیری نهاد مدرسه (مثبت یا منفی)	نهاد مدرسه من از چه چیزهایی اثر می‌پذیرد؟ چه اثرهایی و چه مقدار؟ و در چه موقعیت و زمان و مکانی و با چه قابلیت‌های بعدی؟
۱۰	اثرگذاری نهاد مدرسه (مثبت یا منفی)	نهاد مدرسه من بر چه چیزهایی اثر می‌گذارد؟ چه اثرهایی و چه مقدار؟ و در چه موقعیت و زمان و مکانی و با چه قابلیت‌های بعدی؟

مکانیکی و ارگانیکی از «نگرشی دیگر» سخن گفت؛ به شرطی که این بینش ابزار متناسب و موثقی برای مطالعه و توصیف نهاد مدرسه به دست دهد؟ روش‌شناسی حکمایی همچون **ابن‌سینا** و **خواج‌نصیرالدین طوسی** نشان داده است، آن‌ها پس از **ارسطو** برای شناخت پدیده‌ها بسیار کوشیدند تقسیم‌بندی صحیح و کاملی ارائه کنند تا بدین‌وسیله به سرعت و دقت بتوان سیستم یا پدیده‌ای را مقایسه و شناسایی کرد و به خصوصیاتش پی برد. این تلاش‌ها ظهور روشی منطقی به نام «مقولات عشر» را موجب شد (طوسی، ۱۳۷۶).

حکما بر این باورند که ماهیات ممکن‌الوجود بر دو قسم هستند: جوهر و عرض. جوهر، اولین مقوله از مقولات عشر است و ۹ مقوله دیگر از جنس عوارض و شامل «جوهر، کم، کیف، جده یا له، وضع، متی، این، اضافه، فعل و انفعال» هستند. برای شناخت دقیق متغیرهای موجود در نهاد مدرسه و انواع ارتباطات میان آن‌ها و وزن‌دهی به متغیرها و ارتباطاتشان، ابتدا می‌توان با بهره‌گیری از این مقولات، تمامی عناصر مدرسه را تحلیل و پس از شناخت دقیق متغیرها و روابط موجود، الگویی مطابق با واقع طراحی کرد. توصیف مدرسه براساس مقولات یادشده ما را متوجه ده خصوصیت می‌کند:

۱. **جوهر:** جوهره و اصل نهاد مدرسه
۲. **کم:** اندازه و مقدار نهاد مدرسه (طول و عرض و عمق، تعداد)
۳. **کیف:** چگونگی و کیفیت نهاد مدرسه (قابلیت‌ها، یعنی آنچه می‌تواند باشد، و خصوصیات ظاهری)
۴. **جده یا له:** اجزا و عناصر داخلی نهاد مدرسه
۵. **وضع:** نسبت نهاد مدرسه با دیگر نهادها و موضوعات
۶. **متی:** موقعیت زمانی نهاد مدرسه (گذشته، حال و آینده)

از منظر حکمت، هم مدرسه جان دارد و هم ساکنان آن، و می‌توان موسیقی و شکل آن‌ها را حس و تحلیل کرد

مدرسه روایتی است از حوادث متعدد و تأثیرات و تأثرات آن بر نهاد مدرسه، نه مجموعه‌ای از مفاهیم تخصصی که به صورتی منطقی کنار هم گردآمده‌اند. در واقع، وابستگی و ایفای نقش مدرسه در حوادث است که آن را ماندگار خواهد کرد، نه مناسبات قدرت و روش‌های علمی صرف. از منظر حکمت، توصیف و شناخت مدرسه با طرح پرسش‌هایی منطقی و نظام‌دار آغاز می‌شود تا فهمی تدریجی و نظام‌مند از مدرسه حاصل شود و عوامل مجهول کشف شوند. شاید در ادامه برای خواننده این متن قابل درک باشد که جامعیت این شیوه از توصیف، نوعی صبر و دوری از شتاب‌زدگی برای فهم مسائل پیچیده مدرسه ایجاد خواهد کرد تا داده‌ها و اطلاعات به ظاهر عقیم و راکد، به فهمی وسیع تبدیل و کفایت مورد انتظار حاصل شود. ایده حکمت این هدف را در سر دارد که از سرگرمی‌های پژوهشی فراتر رود و با «توصیف جامع مدرسه»، به درمان‌خواهی و درمان‌گری بپردازد تا درک مدیران مدرسه از شلختگی و فریگی سرشار از تنوع، تناقض و تدبیر مدیریتی، برای نیل به «برداشت‌های اصیل مدرسه‌ای» آماده شود.

منابع

۱. رحمان سرشت، حسین (۱۳۹۲). تئوری‌های سازمان و مدیریت از تجددگرایی تا پست‌تجددگرایی. جلد دوم. دوران. تهران.
۲. طوسی، خواج‌نصیرالدین (۱۳۷۶). اساس الاقتباس. دانشگاه تهران. تهران.
۳. مرجانی، سید عباس (۱۳۹۶). تحلیلی بر مقوله دانش و حکمت (خرد) از منظر علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و اسلام. شمس. نشریه الکترونیکی سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی. ۹(۳۴-۳۵).
4. Grossmann, I., Weststrate, N. M., Ardelt, M., Brienza, J., Dong, M., Ferrari, M & Vervaeke, J. (2020). The science of wisdom in a polarized world: Knowns and unknowns.
5. Maxwell, Nicholas, (2013), From Knowledge to Wisdom: Assessment and Prospects after Three Decades, INTEGRAL REVIEW, June 2013, Vol. 9, No. 2.

۷. این: موقعیت مکانی نهاد مدرسه
۸. اضافه: کلان بودن یا خرد بودن نهاد مدرسه
۹. فعل: اثرپذیری نهاد مدرسه (مثبت یا منفی)
۱۰. انفعال: اثرگذاری نهاد مدرسه (مثبت یا منفی)

فهرست ارزیابی توصیف مدرسه برای مدیران

کمی دقت حول روش‌شناسی صورت گرفته، ما را به این فهم رهنمون می‌شود که از منظر حکمت، هم مدرسه جان دارد و هم ساکنان آن، و می‌توان موسیقی و شکل آن‌ها را حس و تحلیل کرد. حال وقت آن است که مدیران برای توصیف مدرسه خود بر مبنای حکمت، یک فهرست واریسی (چک‌لیست) فراهم آورند تا در نسبت با اقلیم خود، «توصیف حکیمانه مدرسه» را آغاز کنند. جدول ۱ تنها یک فهرست ارزیابی مقدماتی است که با خلاقیت و اراده مدیران و تحلیل‌گران مدرسه می‌تواند ارتقا یابد. تبیین دقیق‌تر عوارض یادشده و شناخت بهتر مرز مدرسه، نزد هر یک از مقولات عشر، پرسشی خاص به ذهن متبادر خواهد کرد که در این فهرست ارزیابی نمایان است.

سخن آخر

کوتاه سخن آنکه، توصیف حکیمانه